SeeAllThis

Kunstmagazine

+ Gratis mini-editie

For the Love of Art
Lente #9 2018

3e jaargang
nummer 9
prijs € 12,50 AP

GÜNTHER FÖRG
Rebels als James Dean

AFFAIRE FRANS HALS

tekst THEO PAIJMANS fotografie INGA POWILLEIT

De schutterzaal in het Frans Hals Museum

Frans Hals, *Regenten van het Oudemannenhuis* (circa 1664)

De oude meester kon het als geen ander tonen op het doek: de zinderende blik tussen twee geliefden. Ann Demeester creëerde een rendez-vous tussen Frans Hals en kunstenaars van nu. See All This zocht de kunstenaars op in hun atelier.

Beste Frans,

Ik weet niet of je op je sterfbed nadacht over je artistieke erfenis. Het zal je in elk geval verheugen te weten dat in de eeuwen na jouw dood een trits befaamde kunstenaars je gingen beschouwen als een 'moderne meester'. Van Gogh en Manet waren al fans, maar tot op de dag van vandaag vinden kunstenaars van allerlei slag en pluimage jouw werk en je losse, spontane, soms brutale toets 'actueel'.

Meer nog: in het museum dat naar jou is genoemd, maken we een tentoonstelling die in het teken staat van een flirterige ontmoeting – wij noemen het een *Rendez-Vous* – tussen jou en 21e-eeuwse kunstenaars en kunsthistorici. Zij praten en jij doet er het zwijgen toe, maar het wordt desalniettemin een zinderende amourette.

Stuk voor stuk zijn het (beate) bewonderaars van jouw treffzekere portretten. Zoals Jan Andriesse die in jou een abstract schilder ziet – een met meer dan 27 zwarttinten – en jouw portretten van de regenten en regentessen van het Oudemannenhuis ervaart als een visuele blikseminslag (BOEM PAUKESLAG BAF). Of Shezad Dawood, die in jouw portret van een eenvoudige cafébazin verwijzingen ziet naar werk van de kubisten Picasso en Braque en popart-kunstenaar Martial Raysse wat dan nog in de toekomst ligt. Jasper Hagenaar en Anton Henning gaan een postume driehoeksrelatie met je aan en betrekken daarin ook je grote rivaal Verspronck, je tijdgenoot Heda en mede-Haarlemmer Kees Verwey. Nedko Solakov neemt de strengheid van jouw *Zaffius* op de hak en Laurence Aëgerter is al jaren gefascineerd door jouw romantische huwelijksportretten van Stephanus Geeraerdts en Isabella Coymans.

Bij de grootouders van Batia Suter hing een vermeende Hals in de woonkamer. Koos Breukel gaat los op jouw vermeende ontmoeting met Anthony van Dyck en Mieke Bal werd gegrepen door jouw beweeglijke en intieme portret van de grote denker René Descartes.

Het wordt een eerbetoon aan jouw weerbarstige werk, gezongen in uiteenlopende toonaarden. Maar er is meer. We maken je oeuvre nog groter dan het volgens kenners al is.

Recent beweerde kunsthistoricus Noah Charney dat kunstgeschiedenis ook gevormd wordt door werken die we niet meer kunnen zien. Het oeuvre van de kunstenaar bestaat niet alleen uit objecten en ideeën maar ook uit voorwerpen die verloren zijn gegaan of niet meer te zien zijn. Ze zijn er wel, maar etherisch, als fantoombeelden. Niet langer tastbaar, wel denkbaar.

Meer dan 100 jaar later trad alleskunner John Berger in jouw voetsporen en spoorde ons met zijn beschrijving van een nooit gemaakt 'naakt' aan om jouw oeuvre verder op te rekken.

In het Frans Hals museum tonen we 20 Halsen, wereldwijd zijn er – afhankelijk van welke expert je volgt – 145 tot meer dan 220 overgebleven werken van de Haarlemse meester. Ik ben ervan overtuigd dat je dit breder moet zien. Jouw werk bestaat niet louter uit al deze tastbare en zichtbare objecten. Het omvat eveneens al die doeken en panelen die in de loop der tijd zijn verdwenen, vernietigd of simpelweg nooit als fysiek gegeven hebben bestaan. In de tentoonstelling komen deze denkbeeldige Halsen in beeld, naast jouw onbetwistbare meesterwerken.

Ik wou dat je erbij kon zijn,
Ann

Ann Demeester, directeur Frans Hals Museum

Linksboven: de catalogus met het schilderij *Catharina Hooft en haar min* (detail) van Frans Hals (circa 1620)

Koos Breukel

'De schilderijen van Frans Hals zijn tijdopnames, alsof hij een sluiter had ingebouwd. Zoals hij schilderde was eigenlijk fotografie. Hij kon "bevriezen", het moment stilzetten, zonder dat hij daar een fotografisch voorbeeld van had. Foto's waren er niet in zijn tijd, het leven trok aan de mensen voorbij. Dat vind ik zo bijzonder aan zijn werk.'

Fotograaf Koos Breukel is nooit beïnvloed door Hals. Maar toen hij digitaal ging werken, kregen zijn foto's wel 'raakvlakken' met de manier van schilderen en kijken van Frans Hals. 'Als je digitaal fotografeert, kun je veel risico's nemen. Tussen momenten door fotograferen, zonder dat je weet hoe het wordt. Dat zie je ook in veel van zijn schilderijen, zoals *Malle Babbe*. Natuurlijk had Frans Hals notabelen als klant en maakte hij groepsportretten in opdracht, maar hij schilderde ook mensen uit het leven. Dat geeft aan hoe bevlogen hij was. En het maakt zijn werk heel spontaan.'

Fantaserend over een fictieve ontmoeting tussen Anthony van Dyck en Frans Hals, stelde Breukel voor deze tentoonstelling een zaal samen met Vlaamse kunstenaars in relatie tot Nederlandse kunstenaars, uit de collectie van het Frans Hals Museum. 'Zo ontstond er een kader waarin ik dingen bij elkaar ben gaan zoeken. Toen ik weer naar het oeuvre van Frans Hals keek, dacht ik: ik moet het aanvullen met portretten van mensen uit mijn omgeving die ik spontaan gefotografeerd heb, kinderen, notabelen. Zo heb ik de zaal bedacht.'

Eigenlijk laat Breukel zien hoe Frans Hals de eerste fotograaf was. 'Fotografie is tenslotte een soort afstammeling van de schilderkunst.'

Detail van Frans Hals, *Regentesses van het Oudemannenhuis* (circa 1664)

Het project *Komt een dokter bij Frans Hals* is een coproductie van het Frans Hals Museum en het Radboud Universitair Medisch Centrum.

THE MAKING OF

Hans Aarsman en Roy Villevoye

In het Frans Hals Museum bestudeerden twintig medisch studenten en artsen in opleiding onder leiding van fotodetective Hans Aarsman en beeldend kunstenaar en filmmaker Roy Villevoye negentien schilderijen van Frans Hals. De studenten volgden een serie masterclasses aan het Radboudumc waarin ze met verschillende kunstenaars op een andere manier leren kijken naar patiënten. Voor het *Komt een dokter bij Frans Hals* zijn ze op zoek gegaan naar ziektes die in de schilderijen van Frans Hals verborgen zijn. Aarsman: ‘Een rode vlek op een wang zie je dan niet als een verfstreek maar als een symptoom van een kwaal.’ Veel mensen in de tijd van Frans Hals waren scheel. ‘En bijna iedereen leed aan artritis, met gezwollen knokkels en vingers. Het was toen ook normaal dat je een rare neus, of grote gezwellen had. En als je je been brak, liep je de rest van je leven mank.’

Ze ontdekten ook een raadselachtige stofwisselingsziekte in een schuttersstuk. Aarsman: ‘Een van de symptomen is een klein vetknobbeltje in je ooghoek. Mona Lisa leed daar ook aan. De Belgische arts Jan de Queker schreef een boek waarin hij aantoont dat Mona Lisa twee jaar later aan de ziekte overleden zou zijn.’

De 17e eeuw medisch ontrafeld door schilderijen van Frans Hals: ‘We tonen grote prints van zo’n schilderij. Met pijltjes zoomen we in op details. De medische studenten hebben hun diagnoses op de papiertjes geschreven die eromheen geplakt zijn. We hebben ze gevraagd om het niet in doktershandschrift te doen, je moet de diagnoses wel kunnen lezen.’

Detail van Frans Hals, *Regentesses van het Oudemannenhuis* (circa 1664)

Laurence Aëgerter

Laurence Aëgerter begon tien jaar geleden met een onderzoek naar de portretten van Stephanus Geraerdts en zijn vrouw Isabella Coymans, 'de allermooiste pendantportretten die Frans Hals ooit geschilderd heeft, een zo natuurlijk aanvoelende momentopname, met een overrompelende echtheid en diepgang van karakter. Door de blik die ze elkaar toewerpen, zie je hoeveel ze van elkaar houden. De twee schilderijen creëren haast een elektrisch veld.'

Het lot van de schilderijen is bijzonder, vertelt Aëgerter, omdat ze in 1886 van elkaar werden gescheiden. Isabella is ondergebracht in de collectie van de familie Rothschild, Stephanus in de collectie van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen. 'Ze hebben elkaar nog een keer ontmoet, tijdens een tentoonstelling in 1992.' Sindsdien heeft de familie Rothschild geen enkel verzoek om bruikleen beantwoord. 'Stephanus is nu voor drie jaar in bruikleen in het Frans Hals Museum. Het is zo bizar om hem in zijn eentje een beetje naar opzij te zien kijken, wachtend op iets wat hopelijk ooit weer komt.'

Haar installatie wil de essentie van dat verhaal brengen: 'Ik wil de absurditeit van de situatie van die schilderijen vertellen. Het lot van die objecten maakt emoties in mij los die ik ook betrek op de hedendaagse wereld en de mensen om mij heen. Ik denk dan aan onmogelijke liefdessituaties en alles wat het lot soms in zich heeft om mensen van elkaar te scheiden.' En Isabella? 'Het is op dit moment niet eens duidelijk waar ze zich bevindt. Zo geheimzinnig is het om haar heen.'

Jasper Hagenaar en Anton Henning

Tijdens de reis van de kunstenaars Jasper Hagenaar en Anton Henning langs een aantal van Europa's kunsttempels, werd Hagenaar overweldigd door de stortvloed aan klassieke meesterwerken. Staand voor het intieme, hedendaags ogende Mariaportret van Rafaël in de Berlijnse Gemäldegalerie, besefte hij dat de voorwaarden voor het maken van een goed schilderij door de eeuwen heen praktisch onveranderd zijn gebleven. Hagenaar: 'Als schilder werk je in een traditie die je op twee manieren kunt ervaren. Als bron of als ballast. Toen ik met Anton al die musea in korte tijd bezocht, werd ik me daar opnieuw van bewust.'

In reactie op Frans Hals maakten Hagenaar en Henning elk een werk op exact hetzelfde formaat als zijn schuttersstuk *Feestmaal van officieren van de Cluveniersschutterij* uit 1627. 'Dat heeft de meest afwijkende en dynamische compositie.' Hagenaar printte het schilderij op groot formaat uit voor onderzoek. 'Ik vertaalde de compositie heel vrij in geometrische vormen. Daarnaast presenteer ik variaties op Willem Heda en Kees Verwey en Anton maakte negen variaties op *Portret van een man* van Verspronck.'

Het schuttersstuk, nu puur als kunst beschouwd, had in de tijd van Frans Hals ook een andere functie. 'Als representatie. Het was van belang dat de personen die erop stonden er ook goed uitkwamen. En dat zij zich erin konden vinden. Een schilderij van mij wordt nu heel anders bekeken en gewogen.' Staan we dan aan de vooravond van een herijking van de klassieke kunst? 'Er is momenteel meer ruimte voor een herwaardering van de klassieke meesters.'

Links: Frans Hals, *Banket van de officieren van de Cluveniersschutterij* (1627), en daaronder een maquette van een van de zalen van het Frans Hals Museum